

BNO Branchemonitor 2018

De Nederlandse ontwerpsector in beeld en getal

**Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers**

Postbus 20698
1001 NR Amsterdam
Danzigerkade 8a
1013 AP Amsterdam

T +31 (0)20 624 47 48
F +31 (0)20 627 85 85
E bno@bno.nl
W www.bno.nl

Inhoud

Voorwoord	3
Infographic	4
1 Bedrijven en mensen	5
2 Omzet en markten	7
3 Tarieven	10
4 Gefactureerde uren zzp'ers	12
5 Actuele vraag Branchemonitor over het jaar 2016	13
Colofon	15

Voorwoord

Voorzichtig in de lift

De resultaten van het eind 2017 uitgevoerde brancheonderzoek over het jaar 2016 bevestigen het gesignaleerde groeiende optimisme in de branche. Het economisch herstel dat in 2015 voor het eerst sinds jaren zichtbaar werd, zet nu duidelijk door. De BNO zelf zag, na jaren van daling, in 2016 voor het eerst weer een lichte stijging in het aantal van haar leden. De totale omzet van alle ontwerpers is met 30% significant gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor. Een stijging die mede is te verklaren uit de ten opzichte van het jaar ervoor wederom gestegen omzet per fte. Deze is zowel geboekt door de zelfstandig gevestigde ontwerpers als door de medewerkers van bureaus.

BNO Branchemonitor

In 2015 is de Branchemonitor inhoudelijk aangepast, onder meer door een kortere vragenlijst. Die wijziging leidde tot een hogere respons en die welkome reactie zet ook dit jaar weer door. Meer bureaus dan in voorgaande jaren namen de moeite aan het onderzoek mee te doen. Dit jaar werd in de vragenlijst voor het eerst een vierde activiteitscategorie opgenomen: Service- & Experience Design. Verschuivingen in vakdisciplines en overlap tussen de drie bestaande vakgebieden maakten het noodzakelijk deze categorie toe te voegen, waaronder vrijwel alle vormen van niet tastbaar design vallen. Deze vierde activiteitenpijler doorbreekt nu weliswaar gedeeltelijk de trend, maar zal op termijn een beter beeld van de branche opleveren.

Flexwerkers

De Branchemonitor over 2016 vertoont nog steeds een lichte groei van het aantal zzp'ers in het vak. Die groei van zelfstandig werkende ontwerpers ging de afgelopen jaren tenminste voor een deel ten koste van het aantal vaste banen in de branche, want daar zagen we jarenlang een dalende trend. Dit jaar zit er voor het eerst weer een stijgende lijn in het aantal werkenden per bureau. De recent gestarte zelfstandige ontwerpers boekten in 2016 gemiddeld wel een wat lagere omzet dan in voorgaande jaren. Een mogelijke verklaring is, dat ervaren ontwerpers die hun baan verloren tijdens de crisis en daardoor instroomden in de categorie 'recente starters', geleidelijk aan weer werk vinden bij een bureau.

De markt

Het grootste deel van de omzet, namelijk 92%, wordt onveranderd behaald in eigen land. Opdrachtgevers daarbuiten zijn voornamelijk afkomstig uit de rest van Europa. Slechts 2% procent van de totale omzet is buiten Europa gegenereerd. Het percentage opdrachtgevers uit de zakelijke en financiële dienstverlening daalde in 2016 licht ten opzichte van voorgaande jaren, maar blijft met 20% ook dit jaar de belangrijkste groep opdrachtgevers. De dit jaar nieuw toegevoegde categorie opdrachtgevers 'Consumentenproduct en Fast moving Consumer goods (FMCG)' blijkt met 12% van hun omzet vooral een belangrijke groep opdrachtgevers voor de bureaus. De omzet behaald met overheidsopdrachten en opdrachten afkomstig uit culturele en kunstzinnige hoek is in 2016 gemiddeld met drie procentpunten gestegen ten opzichte van 2015.

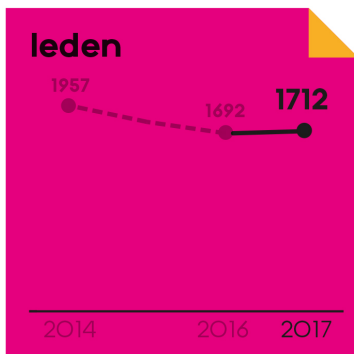
Slotopmerking

Het blijft voor de spelers binnen de geflexibiliseerde ontwerpsector, bestaand uit bureaus en een groot aantal zelfstandig werkende ontwerpers, onverminderd belangrijk om zich te verenigen. Zodat relevante ontwikkelingen systematisch worden gevolgd en in kaart gebracht. Om zichtbaar te zijn als professioneel collectief. En om zo invloed uit te oefenen op belangrijke randvoorwaarden voor het vak. De BNO blijft zich inzetten om het netwerk van professionele ontwerpers en ontwerp bureaus te faciliteren en te laten groeien.

Madeleine van Lennep, directeur BNO

NB: Branchecijfers over 2016 zijn na afsluiting van de boeken door de ondernemers verzameld en verwerkt in de tweede helft van 2017. Vanwege de mededingingswetgeving in Nederland kunnen ze niet eerder dan in 2018 worden gepubliceerd.

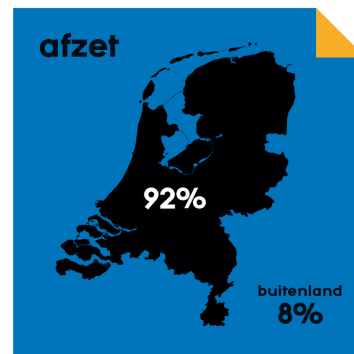
na jaren van stilstand, voorzichtig in de lift

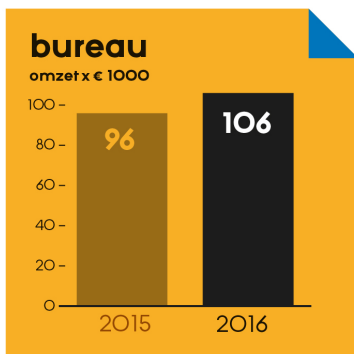
Het aantal actieve leden - zowel ontwerp bureaus als zelfstandigen - vertoonde weer **groei** in 2016.

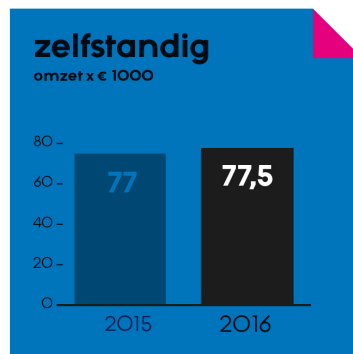
De crisis ligt achter ons en dat zien ontwerpers terug in de **groei** van de gezamenlijk omzet.

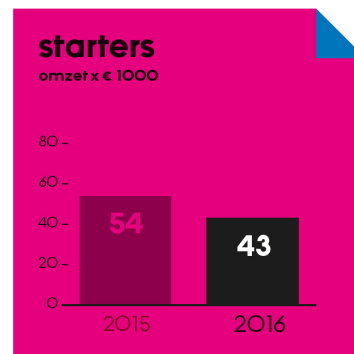
Ontwerpers verdienen hun inkomen overigens nog steeds voornamelijk in **eigen land**.

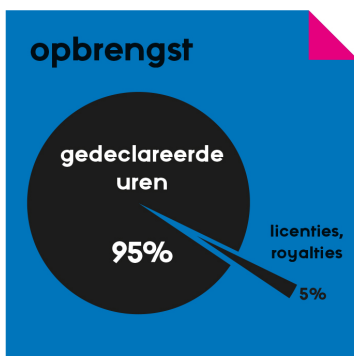
Zowel grote als kleinere bureaus noteren een **hogere opbrengst per fte** (full time equivalent).

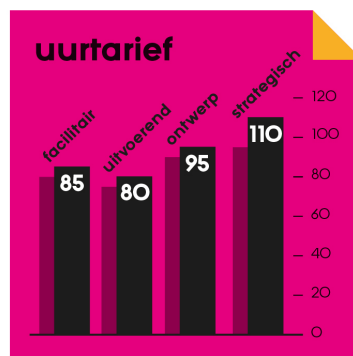
De **gestegen omzet** geldt ook voor vrijwel alle zelfstandig werkende ontwerpers (zfp'ers).

Een uitzondering vormen de zelfstandigen die in 2016 zijn gestart; hun omzet **blijft iets achter**.

Ondanks de aandacht voor nieuwe verdienmodellen blijven we een **uurte-factuurte**-business.

De gemiddeld gehanteerde uurtarieven gingen over de hele linie evenals in 2015 weer **omhoog**.

De gestegen opbrengst bij zfp'ers is mede omdat zij een **groter deel** van hun uren konden factureren.

branchemonitor 2018 BEDRIJFSJAAR 2016

Infographic

Ontwerper: Frédéric Ruys (www.vizualism.nl), winnaar BNO Infographics Jaarprijs 2016

1 Bedrijven en mensen

Aantal bedrijven, 2013-2016

Aantal

	2013	2014	2015	2016
totaal	2.155	1.957	1.692	1.712

Gemiddeld startjaar, 2016

Jaartal

	gemiddeld startjaar	gestart in 2012 of later
zzp'ers	2003	15%
bureaus	1997	5%
totaal	2001	12%

Gemiddeld startjaar naar hoofdactiviteit, 2016

Jaartal

	Communicatie (on-/offline) en/of grafisch *	Service en/of experience design***	Industrieel en/of productontwerp ***	Ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur ****
zzp'ers	2002	2007	2005	2007
Bureaus	1996	2004	2001	2005

* Tot *communicatie (on- & offline) en/of grafisch ontwerp* behoren alle vormen van 2-D visueel ontwerp zoals: brand design, corporate design, grafisch ontwerp, digital creative design, webdesign, app-ontwikkeling, VR-design, packaging design, letterontwerp, illustratie, animatie, infographics, etc.

** Tot *service en/of experience design* behoren alle vormen van niet tastbaar ontwerp zoals: service design, social design, strategy design, UX-design, interaction design, digital solutions, way finding etc.

*** Tot *industriële en/of productontwerp* behoren alle vormen van 3-D ontwerp zoals: consumentenproduct, industrieel product, verpakkingsontwerp, mode-ontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoire-ontwerp, vrije vormgeving, etc.

**** Tot *ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur* behoren alle vormen van ruimtelijk en omgevingsontwerp zoals: expositie- en tentoonstellingsontwerp, ontwerp voor openbare ruimte, urban design, retaildesign, concept store design, etc.

Gemiddeld aantal werkenden bureaus, 2016

Aantal

	werknemers	directie	totaal
totaal	10	2	12

Gemiddeld aantal werkenden bureaus naar omzetklasse, 2016

Aantal

	tot 500.000 euro	500.000 tot 1 miljoen euro	1 miljoen tot 5 miljoen euro	meer dan 5 miljoen euro	totaal
totaal	5	9	24	x	12

Gemiddeld aantal werkenden bureaus naar hoofdactiviteit, 2016

Aantal

	Communicatie (on-/offline) en/of grafisch *	Service en/of Experience design **	Industrieel en/of productontwerp ***	Ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur ****	totaal
Totaal	13	16	7	10	

* Tot *communicatie (on- & offline) en/of grafisch ontwerp* behoren alle vormen van 2-D visueel ontwerp zoals: brand design, corporate design, grafisch ontwerp, digital creative design, webdesign, app-ontwikkeling, VR-design, packaging design, letterontwerp, illustratie, animatie, infographics, etc.

** Tot *service en/of experience design* behoren alle vormen van niet tastbaar ontwerp zoals: service design, social design, strategy design, UX-design, interaction design, digital solutions, way finding etc.

*** Tot *industrieel en/of productontwerp* behoren alle vormen van 3-D ontwerp zoals: consumentenproduct, industrieel product, verpakingsontwerp, mode-ontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoire-ontwerp, vrije vormgeving, etc.

**** Tot *ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur* behoren alle vormen van ruimtelijk en omgevingsontwerp zoals: expositie- en tentoonstellingsontwerp, ontwerp voor openbare ruimte, urban design, retaildesign, concept store design, etc.

2 Omzet en markten

Gemiddelde omzet per fte, 2013-2016

Duizend euro

	2013	2014	2015	2016
zfp'ers	57	62	75	77,5
bureaus	95	97	96	106

Gemiddelde omzet zfp'ers naar startjaar, 2016

Duizend euro

	gestart voor 2011	gestart in 2011 of later
totaal	77,5	43,5

Verdeling omzet zfp'ers naar omzetklasse, 2016

Procent

	tot 15.000 euro	15.000 tot 50.000 euro	50.000 tot 100.000 euro	meer dan 100.000 euro	totaal
totaal	7	36	35	22	100

Verdeling omzet bureaus naar omzetklasse, 2016

Procent

	tot 500.000 euro	500.000 tot 1 miljoen euro	1 miljoen tot 5 miljoen euro	meer dan 5 miljoen euro	totaal
totaal	43	25	32	0	100

Verdeling omzet naar inkomstenbron, 2016

Procent

	zfp'ers	bureaus	recente starters	totaal
honorarium (gedeclareerde uren)	84	82	96	84
royalty's en licenties	2	2	1	2
verkoop	6	8	1	6
marges op inkoop	4	7	2	5
overig	4	1	0	3
totaal	100	100	100	100

Verdeling omzet naar hoofdactiviteit, 2016

Procent

	zzp'ers	bureaus	totaal
communicatie (on-/offline) en/of grafisch *	60	67	66
Service en/of experience design **	6	11	10
industrieel en/of productontwerp ***	15	8	9
ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur ****	19	14	15
totaal	100	100	100

* Tot *communicatie (on- & offline) en/of grafisch ontwerp* behoren alle vormen van 2-D visueel ontwerp zoals: brand design, corporate design, grafisch ontwerp, digital creative design, webdesign, app-ontwikkeling, VR-design, packaging design, letterontwerp, illustratie, animatie, infographics, etc.

** Tot *service en/of experience design* behoren alle vormen van niet tastbaar ontwerp zoals: service design, social design, strategy design, UX-design, interaction design, digital solutions, way finding etc.

*** Tot *industrieel en/of productontwerp* behoren alle vormen van 3-D ontwerp zoals: consumentenproduct, industrieel product, verpakkingsontwerp, mode-ontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoire-ontwerp, vrije vormgeving, etc.

**** Tot *ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur* behoren alle vormen van ruimtelijk en omgevingsontwerp zoals: expositie- en tentoonstellingsontwerp, ontwerp voor openbare ruimte, urban design, retaildesign, concept store design, etc.

Verdeling omzet naar opdrachtgever, 2016

Procent

	zzp'ers	bureaus	recente starters	totaal
industrie en bouwnijverheid	11	15	13	12
zakelijke en financiële dienstverlening	19	20	20	20
groot- en detailhandel	4	2	0	4
consumentenproduct / FMCG	8	12	15	9
overheid (centraal en decentraal)	11	14	16	12
NGO's en not-for-profit	7	5	6	6
onderwijs	8	7	3	8
horeca, sport en recreatie	3	2	4	3
cultuur en kunstinstituten	12	9	4	11
gezondheids- en welzijnszorg	6	7	6	6
particuliere opdrachtgevers	7	1	10	5
overige opdrachtgevers	4	5	2	5
niet in opdracht	1	0	0	1
totaal	100	100	100	100

Verdeling omzet naar geografische herkomst, 2016

Procent

	zzp'ers	bureaus	recente starters	totaal
Nederland	93	89	90	92
rest van Europa	4	8	5	5
Azië	1	1	0	1
Noord-Amerika	1	2	0	1
rest van de wereld	2	1	5	1
totaal	100	100	100	100

Percentage bedrijven met omzet in het buitenland, 2016

Procent

	zzp'ers	bureaus	totaal
rest van Europa	30	43	34
Azië	5	6	5
Noord-Amerika	4	17	8
rest van de wereld	5	12	7
totaal % bedrijven met omzet in het buitenland	35	51	39

3 Tarieven

Gemiddelde uurtarieven, 2016

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategische werkzaamheden ¹	110	95	300
ontwerpwerkzaamheden ²	95	85	300
uitvoerende werkzaamheden ³	80	75	300
facilitaire werkzaamheden ⁴	85	80	300

Gemiddelde uurtarieven zzp'ers, 2016

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategische werkzaamheden	95	90	300
ontwerpwerkzaamheden	90	85	150
uitvoerende werkzaamheden	80	75	135
facilitaire werkzaamheden	80	80	125

Gemiddelde uurtarieven bureaus, 2016

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategische werkzaamheden	145	125	300
ontwerpwerkzaamheden	110	95	300
uitvoerende werkzaamheden	95	80	300
facilitaire werkzaamheden	95	100	300

Gemiddelde uurtarieven recente starters, 2016

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategische werkzaamheden	95	85	200
ontwerpwerkzaamheden	85	80	135
uitvoerende werkzaamheden	70	75	110
facilitaire werkzaamheden	75	75	110

¹ Onder andere advies, consultancy, art en design direction.

² Onder andere conceptontwikkeling, design development.

³ Onder andere dtp, engineering, html-coding.

⁴ Onder andere project- en accountmanagement, traffic.

Gemiddelde uurtarieven bureaus met 15 of meer werkenden, 2016

Euro

	gemiddeld uurtarief	mediaan uurtarief	hoogste uurtarief
strategische werkzaamheden	150	90	300
ontwerpwerkzaamheden	105	80	200
uitvoerende werkzaamheden	80	60	130
facilitaire werkzaamheden	80	75	200

Gemiddelde uurtarieven bureaus naar omzet per fte, 2016

Euro

	40.000	90.000	120.000		
	tot	tot	tot	meer dan	
	40.000	90.000	120.000	200.000	
	euro	euro	euro	euro	
strategische werkzaamheden	85	100	130	140	165
ontwerpwerkzaamheden	80	90	105	120	105
uitvoerende werkzaamheden	70	80	105	90	85
facilitaire werkzaamheden	70	80	100	90	95

4 Gefactureerde uren zzp'ers

Aantal gewerkte uren per week, 2016

Procent

	gestart voor 2011	gestart in 2011 of later	totaal
minder dan 20 uur per week	4	11	5
tussen de 20 en 32 uur	23	56	28
tussen de 32 en 40 uur	41	22	38
40 uur of meer	32	11	29
totaal	100	100	100

Gefactureerd deel gewerkte uren, 2016

Procent

	gestart voor 2011	gestart in 2011 of later	totaal
minder dan 25%	11	17	11
tussen de 25% en 50%	36	28	35
tussen de 50% en 75%	34	33	34
meer dan 75%	19	22	20
totaal	100	100	100

Gefactureerd deel gewerkte uren naar startjaar, 2016

	gewerkte uren	waarvan gefactureerd
gestart voor 2011	41	51%
gestart in 2011 of lager	25	48%
totaal	39	51%

Gefactureerd deel gewerkte uren naar hoofdactiviteit, 2016

	gewerkte uren	waarvan gefactureerd
communicatie (on-/offline) en/of grafisch *	36	56%
Service en/of experience design**	39	54%
industrieel en/of productontwerp ***	40	52%
ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur ****	46	51%
gemiddeld	40	53

* Tot *communicatie (on- & offline) en/of grafisch ontwerp* behoren alle vormen van 2-D visueel ontwerp zoals: brand design, corporate design, grafisch ontwerp, digital creative design, webdesign, app-ontwikkeling, VR-design, packaging design, letterontwerp, illustratie, animatie, infographics, etc.

** Tot *service en/of experience design* behoren alle vormen van niet tastbaar ontwerp zoals: service design, social design, strategy design, UX-design, interaction design, digital solutions, way finding etc.

*** Tot *industrieel en/of productontwerp* behoren alle vormen van 3-D ontwerp zoals: consumentenproduct, industrieel product, verpakingsontwerp, mode-ontwerp, textielontwerp, sieraad- en accessoire-ontwerp, vrije vormgeving, etc.

**** Tot *ruimtelijk ontwerp, interieurontwerp en/of -architectuur* behoren alle vormen van ruimtelijk en omgevingsontwerp zoals: expositie- en tentoonstellingsontwerp, ontwerp voor openbare ruimte, urban design, retaildesign, concept store design, etc.

5 Actuele vraag Branchemonitor over het jaar 2016

De Wet DBA

In 2016 trad de Wet Deregulering Beoordeling Arbeidsrelaties in werking en kwam de Verklaring Arbeidsrelatie (VAR) te vervallen. Met de wet deed de term Modelovereenkomsten haar intrede. Opdrachtgevers en hun opdrachtnemers (zzp'ers) die zekerheid wensten dat hun samenwerking niet als dienstverband zou worden beschouwd, konden met ingang van 1 juli 2017 hun relatie vast leggen in een door de Belastingdienst goedgekeurde overeenkomst waaruit de samenwerking en de onderlinge verhouding duidelijk zou zijn. Om dit te faciliteren stelde de Belastingdienst een aantal (vooraf goedgekeurde) modelovereenkomsten op. Branches en beroepsorganisaties kregen de mogelijkheid om modelovereenkomsten voor hun eigen branche goed te laten keuren. Zo heeft de BNO de Modelovereenkomst voor ontwerp opdrachten (geen gezag) en Modelovereenkomst voor ontwerp opdrachten (vrije vervanging) ontwikkeld en goedgekeurd gekregen.

De wet DBA riep aan beide kanten van het spectrum negatieve reacties op die in de berichtgeving over dit onderwerp in de media nog eens versterkt werden. De wet bleek uiteindelijk niet onder een gelukkig gesternte tot stand te zijn gekomen. De handhaving werd in 2017 voor de derde maal opgeschort tot medio 2018. Kabinet Rutte III heeft inmiddels laten weten de wet DBA in zijn huidige vorm niet zal worden gehandhaafd. Alhoewel de vraag of de samenwerking een dienstverband is of niet, nog altijd aan de orde is, heeft de actuele vraag in deze branchemonitor over de modelovereenkomsten zijn relevantie inmiddels grotendeels verloren. Om die reden geen tabellen en grafieken over dit onderwerp, maar een tekstuele samenvatting van de reacties. Vragen omtrent de wet DBA gingen zowel de bureaus als opdrachtgevers als naar de zzp'ers als opdrachtnemers.

De bureaus (opdrachtgevers)

Van de bureaus gaf een kwart aan regelmatig met freelancers te werken en daarvan vraagt ongeveer de helft de freelancer standaard om een VAR, die de freelancers ook in overtuigende mate bleken te kunnen overleggen.

De modelovereenkomsten die de feitelijk afgeschafte VAR moesten vervangen, bleken bij navraag nog niet erg bekend. Bijna 70% van de bureaus liet weten tot najaar 2017 nog nooit gebruik te hebben gemaakt van een modelovereenkomst. Eenzelfde percentage gaf aan nog geen gelegenheid te hebben gehad zich in de materie te verdiepen, terwijl bijna 90% van de ondervraagde bureaus antwoordde de materie ondoorzichtig en complex te vinden.

Verheugend voor de BNO is dat 65% van bureaus die wél gebruik maakten van een modelovereenkomst daarvoor het BNO-model koos en slechts 10% gebruik maakte van de modelovereenkomst van de Belastingdienst. Verheugend is ook dat vrijwel geen van de ondervraagde bureaus de wet DBA als een belemmering heeft ervaren bij het inschakelen van freelancers. De BNO wordt door 75% van de bureaus als belangrijkste informatie bron over dit onderwerp ervaren.

De freelancers (opdrachtnemers)

Van de ondervraagde freelancers bleek 38% in het geheel geen VAR te hebben omdat die in zijn/haar praktijk niet noodzakelijk is, terwijl 45% aangaf in het bezit te zijn van een VAR WUO (Winst uit onderneming). 16% van de freelancers zei wel een VAR te hebben, maar niet precies te weten welke. Bijna 80% van de freelancers gaf overigens aan dat door minder dan 25% van hun opdrachtgevers om een VAR werd gevraagd.

Slechts 7% van de freelancers maakte al eens gebruik van een modelovereenkomst, die hen voor ruim de helft, namelijk 59% werd aangeboden door de opdrachtgever. De resterende 41% bestond volledig uit BNO-modelovereenkomsten.

Van de freelancers die geen gebruik maakten van de modelovereenkomsten, had 60% die niet nodig in zijn/haar praktijk en gaf 80% tevens aan de ontwikkelingen rond het onderwerp te willen afwachten. Bijna iedereen (96%) antwoordde de materie onbegrijpelijk te vinden en moeite te hebben met toepassen. Opmerkelijk is dat het aantal opdrachtgevers dat wel om een modelovereenkomst vroeg met 53% maar iets hoger is dan de 47% dat hier niet om vroeg.

Het negatieve effect op het verwerven van opdrachten bleek mee te vallen. 91% van de freelancers gaf aan niet minder opdrachten te krijgen omdat opdrachtgevers huiverig zouden zijn voor een dienstverband. En tenslotte gaf 98% van de freelancers als antwoord dat de invoering van de wet DBA voor hen niet heeft geleid tot meer of groter aanbod van reguliere banen. Dat is opmerkelijk, want dat was een van de belangrijkste drijfveren achter de invoering van de wet DBA.

BNO Branchemonitor
Januari 2018

Colofon

De BNO Branchemonitor is een uitgave van de
Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO)
Januari 2018 / www.bno.nl

Onderzoek

ABF Research, uitgevoerd in opdracht van de BNO
November 2017 / www.abf.nl

Redactie

Kitty de Jong (BNO)
Jean-Louis Goossens (BNO)
Fenke Legerstee (ABF Research)

Amsterdam, 2018

bno.nl/branchemonitor